

Київський університет імені Бориса Грінченка

ХИТРА ЗОЯ МИХАЙЛІВНА

УДК378:373.3(043.3)

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ
ДО ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ЦІЛІСНОЇ КАРТИНИ СВІТУ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Київському університеті імені Бориса Грінченка, м. Київ.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Братко Марія Василівна,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
директор Університетського коледжу.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Матвієнко Олена Валеріївна,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова, заступник директора з
наукової роботи Інституту педагогіки і психології;

кандидат педагогічних наук, доцент
Борисенко Наталія Михайлівна,
Херсонський державний університет,
доцент кафедри природничо-математичних дисциплін та
логопедії.

Захист відбудеться 30 червня 2015 р. о 13 год. 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.133.06 в Київському університеті імені Бориса Грінченка за адресою: 04053, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського університету імені Бориса Грінченка (04212, м. Київ, вул. Маршала Тимошенка, 13 б).

Автореферат розіслано _____ травня 2015 р.

В.о. ученого секретаря
спеціалізованої вченої ради

В.В. Прошкін

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Якість та результативність професійної підготовки вчителя початкової школи в сучасних умовах визначається цільовими орієнтирами, сформульованими у Державному стандарті початкової загальної освіти (2011) та Навчальних програмах для 1–4 класів загальноосвітніх навчальних закладів (2014). Серед завдань початкової освіти особливе місце посідає забезпечення становлення й розвитку особистості школяра на основі сформованої цілісної науково обґрунтованої системи знань про світ, в якому живе дитина. Ця проблема набуває особливої значущості, оскільки у початковій школі закладаються основні ціннісні орієнтири особистості, опановуються способи навчально-пізнавальної діяльності.

Концептуальні напрями удосконалення та розвитку вищої педагогічної освіти закладено у законах України «Про вищу освіту» (2014), Національній доктрині розвитку освіти (2002), Державній програмі «Вчитель» (2002), Стратегії інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів, Національній стратегії розвитку освіти в Україні 2012-2021 рр., Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти (2014).

Професійна підготовка майбутніх учителів в Україні активно досліджується вітчизняними вченими, зокрема приділяється увага таким її аспектам, як: філософія освіти (В. Андрущенко, В. Кремінь, В. Огнев'юк), теоретичні та методичні засади педагогічної освіти (С. Гончаренко, І. Зязюн, С. Сисоєва), історія розвитку вищої педагогічної освіти (Н. Дем'яненко). Підготовка вчителя початкової школи розкрита у таких її аспектах: дидактична підготовка вчителя початкових класів (О. Савченко), технологічна складова підготовки майбутніх учителів початкової школи (Л. Коваль), світоглядно-методологічна підготовка вчителів початкової школи (В. Ковальчук), діагностична діяльність (С. Мартиненко), підготовка до педагогічної взаємодії (О. Матвієнко), етична компетентність (Л. Хоружа), професійна підготовка студентів у педагогічному коледжі (С. Балашова, О. Волошенко, Л. Козак).

Проблема професійної підготовки вчителів початкової школи до навчання природознавства, екологічного виховання учнів розглядаються українськими (О. Біда, Н. Борисенко, З. Запорожан, А. Крамаренко, Т. Пушкарьова, К. Степанюк) та російськими (Г. Байгулова, В. Горощенко, З. Клепініна, М. Шептуховський) ученими. Проблеми цілісності знань про навколишній світ присвячені роботи філософів (Р. Арцишевського, М. Гримич, С. Клепко, С. Подмазіна, І. Цехмістро); психологів (І. Беха, Л. Виготського, М. Іванчук, В. Моргуна, О. Мякушко, Т. Піроженко, М. Холодної); педагогів (Т. Байбари, К. Гуза, Л. Зоріної, В. Ільченко, А. Степанюк, Н. Яришевої, В. Сухомлинського). Сутність феномену наукової картини світу досліджували філософи І. Григорків, П. Дишльовий, О. Крікунов, С. Кримський, Є. Кукушкіна, О. Молотова, С. Худяков. Проблема формування наукової картини світу висвітлена у роботах педагогів Л. Бурової, С. Гончаренка, Є. Дурманенко, Т. Дяченко, В. Кузьменка, І. Куліковської, Л. Максимової, Е. Монозона, О. Сокурєнко. Дослідженню окремих питань підготовки вчителя початкової школи до формування в учнів

цілісного світорозуміння присвячені дисертаційні дослідження Н. Медведєвої, О. Мірошніченко, Н. Нетребко, Н. Очірової, А. Цимбалару, С. Якименко та ін.

Відповідно до діючого законодавства підготовка вчителя початкової школи здійснюється у вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації (педагогічних училищах, коледжах та університетах). Саме у педагогічних училищах та коледжах закладаються основи педагогічної освіти вчителя початкових класів, а тому від якості їхньої підготовки у цих навчальних закладах значною мірою залежить подальше становлення майбутніх учителів початкової школи, успішність їхньої педагогічної діяльності.

Водночас теоретичний аналіз наукових джерел свідчить, що проблема підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу є недостатньо розробленою як у теоретичному, так і методичному аспектах.

Актуальність зазначеної проблеми також підсилюється необхідністю вирішенням суперечностей між:

- актуальністю проблеми підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу і недостатнім дослідженням її у педагогічній теорії та практиці;
- вимогами нового Державного стандарту початкової загальної освіти щодо формування у молодших школярів цілісної картини світу та рівнем готовності учителів до здійснення цієї діяльності;
- необхідністю підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу та недостатньою розробленістю змісту, форм і методів цього процесу.

Ураховуючи об'єктивну потребу удосконалення підготовки майбутнього вчителя початкової школи відповідно до вимог сучасного суспільства, значущість його готовності до формування в учнів цілісної картини світу, а також недостатню теоретичну і методичну розробленість проблеми підготовки вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу, темою дисертаційного дослідження було обрано: **«Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до науково-дослідної теми Київського університету імені Бориса Грінченка «Філософські, освітологічні та методичні засади компетентісної особистісно-професійної багатoproфільної університетської освіти» (номер державної реєстрації 0110U006274). Тему дослідження затверджено Вченою Радою Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол № 3 від 24 лютого 2011 року) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 5 від 24 травня 2011 року).

Об'єкт дослідження – професійна підготовка вчителя початкової школи у вищих навчальних закладах.

Предмет дослідження – зміст, форми і методи підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу у процесі вивчення природознавства у вищих навчальних закладах I-II-го рівня акредитації.

Мета дослідження – обґрунтувати зміст, форми і методи підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу у процесі вивчення природознавства у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації.

Відповідно до об'єкту, предмету і мети визначено **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати стан дослідження проблеми підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу у педагогічній теорії та практиці.

2. Обґрунтувати структуру готовності вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу та критерії її сформованості.

3. Визначити та експериментально перевірити зміст, форми і методи підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу у процесі вивчення природознавства.

4. Розробити навчально-методичне забезпечення для підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу у процесі вивчення природознавства у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації.

Методологічну основу дослідження становлять загальнотеоретичні і методологічні положення філософії та педагогіки щодо професійної підготовки фахівців; діалектичної єдності процесів навчання, виховання, розвитку та неперервного професійного саморозвитку особистості; сучасні філософські концепції: світогляду як вищої форми людської самосвідомості, про загальний зв'язок, цілісність, взаємозв'язок та динаміку процесів і явищ, що відбуваються у природі та суспільстві; концептуальні положення неперервної та ступеневої професійної педагогічної освіти, формування змісту педагогічної освіти.

Теоретичну основу дослідження становлять наукові положення та висновки щодо філософії сучасної освіти (В.Андрущенко, І.Зязюн, В.Кремень, В.Огнев'юк); наукової картини світу (П.Дишлевий, Л.Мікешина, М.Мостепаненко, С.Кримський); неперервної професійної освіти (С. Гончаренко, С. Сисоєва, Я. Цехмістер); компетентнісного підходу в освіті (Н.Бібік, О.Пометун, О.Савченко, Л.Хоружа); професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи (Т. Байбара, Н. Бібік, О.Біда, Л.Коваль, С. Мартиненко, О.Матвієнко); управління освітнім середовищем вищого навчального закладу (М. Братко, В.Новіков, В.Слободчиков); упровадження інноваційних освітніх технологій (А.Крамаренко, В.Сластьонін, К.Степанюк); організації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах (М.Іванчук, О.Олексюк, В.Семиченко); концепції цілісності (В.Моргун, Е.Носенко); інтеграції змісту освіти (Р.Арцишевський, С.Гончаренко, К.Гуз, В.Ільченко, А.Степанюк та ін.); формування наукової картини світу особистості (В.Кузьменко, Н.Мойсеюк, Е.Монозон, П.Саух, В.Сухомлинський та ін.).

Для реалізації мети та розв'язання поставлених завдань застосовувалися **методи дослідження**: *теоретичні*: аналіз, синтез, класифікація, узагальнення для вивчення сучасного стану дослідження проблеми у педагогічній теорії та практиці та визначення поняттєвого апарату дослідження; порівняння, абстрагування й конкретизація для обґрунтування сутності готовності майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу, її структури, критеріїв і показників; *емпіричні*: діагностичні (анкетування, тестування, опитування, бесіди, інтерв'ювання) для вивчення стану готовності майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу у процесі вивчення природознавства; педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний) з метою перевірки ефективності визначених змісту, форм і методів навчання, що забезпечують підготовку майбутнього вчителя до формування в учнів цілісної картини світу, визначення рівнів сформованості готовності майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу у процесі вивчення природознавства; *статистичні*: математично-статистична обробка результатів дослідження – для аналізу одержаних даних, встановлення статистичної значущості результатів дослідження, їхньої кількісної і якісної інтерпретації; комп'ютерна обробка даних експерименту.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота виконувалася в Університетському коледжі Київського університету імені Бориса Грінченка, Інституті післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка, Педагогічному коледжі Львівського національного університету імені Івана Франка, Прилуцькому гуманітарно-педагогічному коледжі імені І.Я. Франка, Білоцерківському гуманітарно-педагогічному коледжі. Всього на різних етапах дослідження в експерименті взяли участь 336 студента денної форми навчання, яких було об'єднано в контрольну (168 осіб) та експериментальну (168 осіб) групу та 84 вчителя початкової школи м. Києва.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягає у тому, що *вперше* обґрунтовано структуру готовності вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу (аксіологічний, змістовий, процесуальний та рефлексивний компоненти); розроблено зміст підготовки вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу у процесі вивчення природознавства; визначено критерії (аксіологічно-мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, корекційно-рефлексивний) та рівні їхнього прояву (репродуктивний, продуктивний, творчий); *уточнено* теоретичну сутність феномену «*цілісна картина світу молодшого школяра*», який розуміється як динамічне відображення у свідомості дитини єдності духовного і матеріального буття, що формується на основі безпосереднього і опосередкованого сприйняття дійсності у процесі пізнавальної діяльності, представлене системою знань, уявлень, емоцій, почуттів, цінностей, смислів про навколишній світ та місце людини в ньому; поняття «*готовність вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу*», яке визначається як інтегративне особистісне утворення, що включає сформований цілісний науковий світогляд (систему цінностей, природничі і соціо-гуманітарні знання) студента та методичні уміння й

навички, що дозволяють формувати в учнів цілісну картину світу; *удосконалено* форми і методи підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу в процесі вивчення природознавства в умовах вищого навчального закладу I-II рівнів акредитації; *подальшого розвитку* набули наукові положення про роль освітнього середовища вищого навчального закладу у підготовці фахівців.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблено та впроваджено: навчально-методичний комплекс «Методика формування цілісної картини світу в учнів початкових класів» (навчальна програма «Методика формування цілісної картини світу в учнів початкових класів», навчальний посібник «Методичні рекомендації для вчителів початкової школи щодо формування в учнів цілісної картини світу» для студентів вищих навчальних закладів і слухачів курсів підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів інститутів післядипломної педагогічної освіти; змістові модулі «Наукові концепції виникнення Всесвіту і життя на Землі. Просторова та часова впорядкованість живої природи», «Світоглядна освіта та її принципи», «Педагогічні технології формування в учнів цілісної картини світу» до навчальних дисциплін: «Основи початкового курсу природознавства» та «Методика навчання природознавства»; навчальні посібники «Основи здоров'я. 1 клас», «Природознавство. 3 клас» та «Основи здоров'я. 3 клас» для вчителів та учнів початкових класів.

Результати дослідження можуть бути використані у підготовці навчальних програм, планів, розробці спецкурсів, методичних рекомендацій, підручників, організації процесу професійної підготовки вчителів початкової школи у вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації; підвищення кваліфікації вчителів початкової школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

Результати дослідження **впроваджено** в Університетському коледжі Київського університету ім. Бориса Грінченка (довідка №1000-н від 16.12.2014 р.), Педагогічному коледжі Львівського національного університету імені Івана Франка (довідка № 291 від 10.12.2013 р.), Прилуцькому гуманітарно-педагогічному коледжі імені І.Я. Франка (довідка № 133 від 24.11.2013 р.), Білоцерківському гуманітарно-педагогічному коледжі (довідка № 0135/37 від 02.03.2015 р.).

Особистий внесок здобувача у підготовці посібника «Природознавство. 3 клас» (М.Володарська, З.Хитра) полягає у розробці компетентісно орієнтованих завдань четвертого та п'ятого розділів. У колективному посібнику «Основи здоров'я. 3 клас» (М.Володарська, З.Хитра) здобувачу належить розробка змісту його першого та третього розділів.

Апробація результатів дослідження здійснювалась у виступах на науково-практичних конференціях і семінарах різних рівнів, зокрема на *міжнародних*: «Акмеологія – наука ХХІ століття» (Київ, 2011); «Людські цінності і толерантність у сучасному світі: міжконтинентальний діалог інтелектуалів» (Київ, 2011); «Сучасні стратегії університетської освіти: якісний вимір» (Київ, 2012); «Ідеї К.Д. Ушинського в сучасній педагогіці» (Київ, 2014); «1025-річчя історії

освіти в Україні: традиції, сучасність та перспективи» (Київ, 2014); *всеукраїнських*: «Професійна адаптація молодого вчителя в умовах змін ціннісної парадигми суспільства» (Київ, 2010); «Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти» (Київ, 2010); Проблеми наукової картини світу в освіті та науці» (Суми, 2011); “Сучасні проблеми та перспективи навчання дисциплін природничо-математичного циклу” (Суми, 2012); «Актуальні проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах гуманізації вищої освіти» (Хмельницький, 2014); *міжвузівських*: «Актуальні проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах гуманізації вищої освіти» (Хмельницький, 2013); «Педагогічна освіта у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації: реалії сьогодення та перспективи розвитку» (Прилуки, 2013), *методичному семінарі* «Системне застосування компетентнісного підходу в навчально-виховному процесі ВНЗ I-II рівнів акредитації» (Київ, 2012).

Основні положення та результати дослідження обговорювалися на засіданнях циклової комісії природничих дисциплін Університетського коледжу та кафедри теорії та історії педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка.

Публікації. Основні результати дослідження висвітлено у 22 публікаціях, із яких: 7 статей – у провідних наукових фахових виданнях України, 2 статті – іноземних виданнях, 10 статей – збірниках матеріалів конференцій, 3 навчальні посібники для учнів початкової школи (2 з яких у співавторстві з М. Володарською).

Структура і обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел (341 найменування, із них 7 – іноземною мовою, 21 – інтернет-ресурси). Загальний обсяг дисертації становить 321 сторінку, із них 216 – основного тексту. Дисертація ілюстрована 15 таблицями, 8 рисунками. Додатки розміщено на 63 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження обраної проблеми; визначено об’єкт, предмет, мету, завдання, методологічну і теоретичну основу дослідження; розкрито його наукову новизну, теоретичне і практичне значення; подано інформацію про апробацію та впровадження результатів дослідження, публікації та структуру дисертації.

У **першому розділі** – «*Теоретичні основи підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу*» – здійснено характеристику базових понять дослідження; проаналізовано стан дослідження проблеми формування в учнів початкової школи цілісної картини світу у педагогічній теорії; охарактеризовано стан підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу у процесі вивчення природознавства у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації.

Аналіз базових понять дослідження дозволив визначити дві групи понять, що утворюють науковий тезаурус обраної проблеми. До першої групи увійшли

поняття, які розкривають сутність феномену цілісної картини світу молодшого школяра; другу групу складають поняття, що розкривають сутність і специфіку професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації.

Здійснений аналіз комплексного поняття «цілісна картина світу» дозволив встановити, що поняття «картина світу» розглядається у філософії (Р. Арцишевський, Г. Платонов, С. Худяков) як вища форма систематизації знання, що становить структурну частину світогляду; психології (О. Леонтьєв, С. Смирнов) – як унікальна психічна реальність, цілісна ієрархічна система її смислів, потреб, мотивів, спрямованостей; педагогії (С. Гончаренко, В. Кузьменко, Н. Нетребко) – як система знань про природу і соціальну реальність. Зроблено висновок, що поняття «цілісна» визначається як певним чином упорядкована система з взаємопов'язаними та взаємодіючими елементами, в якій з'являється якісно нова інтегральна властивість, не властива окремим її компонентам; синергетичне, самоорганізоване комплексне утворення, якому притаманні відкритість, багатоваріантність, неврівноваженість, нелінійність, здатність до якісного стрибка.

Феномен цілісної картини світу молодшого школяра розглядається у дисертації як динамічне відображення у свідомості дитини єдності духовного і матеріального буття, що формується на основі безпосереднього і опосередкованого сприйняття дійсності у процесі пізнавальної діяльності, представлене системою знань, уявлень, емоцій, почуттів, цінностей, смислів про навколишній світ та місце людини в ньому.

Поняття *«підготовка майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу»* визначено як цілеспрямований динамічний процес набуття системи природничо-наукових, філософських, психологічних, педагогічних, методичних знань, практичних умінь та навичок, направлений на розвиток готовності до формування в учнів цілісної картини світу. Результатом підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу є готовність до цієї діяльності, що є інтегративною складовою загальної системи професійно-педагогічної готовності. Поняття *«готовність майбутнього вчителя до формування в учнів цілісної картини світу»* сформульовано як інтегративне особистісне утворення, що включає сформований цілісний науковий світогляд (систему цінностей, природничі і соціо-гуманітарні знання) студента та методичні уміння і навички, що дозволяють формувати в учнів цілісну картину світу.

Осмислення психологічних та педагогічних джерел щодо проблеми формування в учнів цілісної картини світу дозволило зробити висновок, що у дітей молодшого шкільного віку відбувається поступова трансформація світосприйняття і еволюція картини світу, яка у процесі навчання в початковій школі здатна набувати нових якісних рис завдяки становленню їхнього понятійного мислення, формуванню умінь встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, здобуттю досвіду особистісного ставлення до цінностей суспільства.

Здійснений аналіз нормативних документів, які унормовують зміст початкової освіти показав, що в них відображена вимога формування в молодших школярів цілісної картини світу, але змістова складова навчально-методичного забезпечення освітнього процесу початкової школи недостатньо враховує принципи світоглядної та цілісної природничо-наукової освіти, інтеграцію соціо-гуманітарних і природничих знань, особистісно ціннісне спрямування змісту природознавства. Відтак, існує потреба в удосконаленні підготовки вчителя початкової школи на засадах особистісно зорієнтованої парадигми, компетентнісного підходу та розробки відповідних змісту, форм і методів, які забезпечуватимуть готовність вчителя початкової школи до ефективного здійснення формування в учнів цілісної картини світу у процесі вивчення природознавства.

Відповідно до діючого законодавства підготовку вчителя початкової школи здійснюють педагогічні училища, коледжі та університети. Дослідження професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації дозволило визначити її особливість, яка полягає у поєднанні загальноосвітньої підготовки з професійною за освітньо-кваліфікаційним рівнем «Молодший спеціаліст».

Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу у процесі вивчення природознавства у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації розглядається як система, що включає природничо-наукову, філософську, психолого-педагогічну і методичну складові. Доведено, що підготовка вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу у процесі вивчення природознавства повинна відбуватися на засадах неперервності упродовж усього циклу підготовки у вищій школі та потребує розроблення відповідного змісту, форм і методів.

У **другому розділі** – *«Зміст, форми і методи підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації»* – проаналізовано сучасний стан готовності вчителів початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу; обґрунтовано структуру готовності вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу та критерії її сформованості; визначено зміст, форми і методи підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу у процесі вивчення природознавства.

Здійснений аналіз сучасного стану готовності вчителів початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу дозволяє констатувати у них позитивне ставлення і мотивацію до здійснення цього аспекту професійної педагогічної діяльності, прагнення опанувати методику формування в учнів цілісної картини світу та наявність потреби в спеціальній підготовці до формування в учнів цілісної картини світу. Поряд з тим, виявлено чинники, які перешкоджають вчителям здійснювати формування в учнів цілісної картини світу. До них належать: відсутність розуміння сутності поняття «цілісна картина світу молодшого школяра» (74%); необізнаність щодо освітніх законодавчих і нормативних документів, в яких відображена вимога формування в учнів

наукового світогляду (47,9%); відсутність інформації про педагогічні технології формування в учнів цілісної картини світу (54,7%); невміння реалізувати педагогічні технології формування в учнів наукового світогляду (46,4%); недостатнє матеріально-технічне та методичне забезпечення навчального процесу початкової школи щодо формування в учнів цілісної картини світу (59,5%); недостатній рівень їхньої природничо-наукової освіти (41,6%). Вивчення сучасного стану готовності майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу у процесі вивчення природознавства підтвердило актуальність дослідження обраної проблеми.

Обґрунтовано структуру готовності майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу у процесі вивчення природознавства, змістовно охарактеризовано її компоненти: аксіологічний (наявність у студентів ціннісно-мотиваційного ставлення до формування в учнів цілісної картини світу, спрямованість щодо дотримання норм етичного, духовно-морального ставлення до навколишнього світу), змістовий (система знань про сутність та специфіку цілісної картини світу молодшого школяра, педагогічні технології формування в учнів цілісної картини світу), процесуальний (знання алгоритмів упровадження; планування реалізації педагогічних технологій формування в учнів цілісної картини світу у процесі вивчення природознавства, сформованість інформаційних, дослідницьких та проектних умінь) та рефлексивний (аналіз результатів діяльності, самоаналіз, сформованість діагностичних умінь, корекція власної педагогічної діяльності щодо формування в учнів цілісної картини світу).

Визначено критерії та показники готовності майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу у процесі вивчення природознавства: аксіологічно-мотиваційний (сформованість ціннісно-мотиваційного ставлення до формування в учнів цілісної картини світу; усвідомленість значущості та потреби формування в учнів цілісної картини світу; наявність особистісно-смыслових орієнтирів щодо формування в учнів цілісної картини світу); когнітивний (обізнаність у світоглядних концепціях сучасної науки; сформованість системи знань про сутність та специфіку педагогічних технологій формування в учнів цілісної картини світу; компетентність в теорії та практиці організації світоглядної освіти в початковій школі); операційно-діяльнісний (сформованість уміння здійснювати цілепокладання, визначати завдання і зміст діяльності щодо формування в учнів цілісної картини світу в процесі вивчення природознавства; здатність до систематизації та інтеграції навчального матеріалу; сформованість уміння проектувати навчальні моделі та структурно-логічні схеми); корекційно-рефлексивний (моніторинг власної професійної діяльності щодо формування в учнів цілісної картини світу; сформованість уміння здійснювати індивідуальний підхід до учня в ході розвитку його світобачення; виявлення ініціативи щодо формування в учнів цілісної картини світу у процесі вивчення природознавства).

Виокремлено три рівні готовності майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу: репродуктивний, продуктивний та

творчий. Репродуктивний рівень характеризує студентів з низькою мотивацією та несформованістю потреби цілеспрямованого формування в учнів цілісної картини світу. Їм властиві недостатність та неповнота знань відповідних педагогічних технологій та алгоритмів упровадження, непослідовність у формуванні в учнів цілісної картини світу у процесі вивчення природознавства, низький рівень самоаналізу результатів діяльності. Продуктивний рівень притаманний студентам з достатньою сформованістю мотивів та позитивно-ціннісним ставленням до формування в учнів цілісної картини світу; вони мають базові знання відповідних педагогічних технологій, але, як правило, діють за шаблоном, відтворюючи готові зразки з навчально-методичних посібників та інших джерел. Самоаналіз результатів професійної діяльності здійснюється епізодично. Творчий рівень характеризує студентів, які мають сформовану ціннісно-мотиваційну сферу, їм притаманне прагнення до самовдосконалення, системність, цілісність і повнота знань та умінь щодо впровадження педагогічних технологій формування в учнів цілісної картини світу у процесі вивчення природознавства, спрямованість на прогнозування та саморегуляцію діяльності.

У розділі обґрунтовано, що підготовка вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу у процесі вивчення природознавства має базуватися як на загально дидактичних принципах, так і принципах світоглядної освіти (системність й цілісність, синтетичність, відкритість, людиноцентризм, плюралізм думок і свободи вибору, поєднання локального і глобального, гармонізації взаємин, стимулювання розвитку й саморозвитку особистості); цілісної природничо-наукової освіти (доцільного співвідношення сутнісних і емпіричних, практичних знань; ідейного наскрізного зв'язку елементів знань в предметах і між ними; структурності знань; цілісності дидактичних відрізків навчального змісту; неперервності, кумулятивності), екоетичних і біоетичних принципах (єдність свободи і відповідальності, універсальність, благоговіння перед життям, коеволюція), які направлені на оптимізацію процесів взаємодії людини та природи, їхнього гармонічного розвитку).

Аналіз освітньої професійної програми підготовки вчителя початкової школи дозволив зробити висновок, що підготовка майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу має відбуватися поетапно: пропедевтична робота здійснюватися на базі циклу дисциплін загальноосвітньої підготовки; основна робота – природничо-наукової підготовки («Основи початкового курсу природознавства», «Основи екології»), професійної та практичної підготовки («Вступ до спеціальності», «Педагогіка», «Методика навчання природознавства», ««Людина і світ» з методикою навчання») та практики (навчальної з основ природознавства і краєзнавства, педагогічної).

У процес підготовки майбутнього вчителя початкової школи за освітньо-кваліфікаційним рівнем «Молодший спеціаліст» доповнено зміст навчальних дисциплін «Основи початкового курсу природознавства», «Методика навчання природознавства» змістовими модулями «Наукові концепції виникнення Всесвіту і життя на Землі. Просторова та часова упорядкованість живої природи», «Світоглядна освіта та її принципи», «Педагогічні технології формування в учнів

цілісної картини світу»; розроблено та впроваджено навчально-методичний комплекс «Методика формування цілісної картини світу в учнів початкових класів» для студентів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації (програма навчального курсу «Методика формування цілісної картини світу в учнів початкових класів», навчальний посібник «Методичні рекомендації для вчителів початкової школи щодо формування в учнів цілісної картини світу»).

Доведено, що впровадження спецкурсу «Методика формування в учнів цілісної картини світу» у навчально-виховний процес позначилося на підвищенні мотивації студентів до педагогічної діяльності, прагненні опанувати теоретичними знаннями про сутність цілісної картини світу та педагогічні технології формування в учнів цілісної картини світу, вмінні самостійно проектувати зміст, методи, форми та засоби формування в учнів цілісної картини світу в процесі вивчення природознавства; здійснювати моніторинг та корекцію своєї професійної діяльності.

Зроблено висновок про необхідність поєднання традиційних (лекції, семінарські і практичні заняття, індивідуальні і самостійні) та інноваційних аудиторних і позааудиторних (інтегративні лекції, дослідницькі проекти, круглі столи, конференції, дискусії, залучення студентів до роботи у студентському науковому товаристві, краєзнавчо-природничі екскурсії, предметні гуртки, зустрічі з науковцями, обговорення у чаті, на форумі тощо) форм професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу. Визначено перелік краєзнавчо-природничих екскурсій, музеїв та проектів, найбільш доцільних для підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу у процесі вивчення природознавства.

Встановлено, що найбільш ефективними методами підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини у процесі вивчення природознавства є вирішення проблемних завдань, виконання проект-завдання, ділових ігор, тренінгів, кейсів, індивідуальних навчально-дослідницьких завдань, моделювання уроків та виховних заходів.

Встановлено, що ефективність здійснення підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу підвищується за умови: стимулювання позитивної мотивації студентів до світоглядно-виховної діяльності у початковій школі; використання міжпредметних зв'язків у процесі викладання навчальних дисциплін «Основи початкового курсу природознавства», «Методика навчання природознавства», ««Людина і світ» з методикою навчання»; реалізації особистісно зорієнтованого підходу до студентів в освітньому процесі.

У третьому розділі – *«Експериментальна перевірка змісту, форм і методів підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу»* – подано програму експериментальної роботи, проаналізовано її результати, визначено перспективи подальшого наукового дослідження з окресленої проблеми.

Педагогічний експеримент тривав упродовж 5-ти років (2010-2014 рр.), включаючи діагностувальний, змістово-процесуальний, оцінювально-корекційний

етапи. Він спрямовувався на пошук оптимальних шляхів підвищення ефективності та результативності процесу підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу у процесі вивчення природознавства у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації. Для проведення педагогічного експерименту було визначено експериментальні та контрольні групи по 168 респондентів в кожній.

На діагностувальному етапі було сформульовано робочу гіпотезу; розроблено методику проведення експерименту; відібрано експериментальні та контрольні групи; визначено тривалість проведення експерименту; проведено вхідний контроль рівнів готовності майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу у процесі вивчення природознавства.

На змістово-процесуальному етапі відбувалося вмотивування та налаштування студентів на позитивно-ціннісне ставлення до процесу формування в учнів цілісної картини світу, здійснювалася пропедевтична робота на базі циклу дисциплін загальноосвітньої підготовки. Впроваджувалися розроблені зміст, форми і методи підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу; здійснювався контроль рівнів готовності студентів в експериментальних і контрольних групах за допомогою контрольних діагностичних зрізів, вимірювання поточних результатів.

На оцінювально-корекційному етапі проводився підсумковий контроль рівнів готовності студентів до формування в учнів цілісної картини світу в експериментальних і контрольних групах за допомогою контрольних діагностичних зрізів; здійснювалася обробка здобутих емпіричних даних, співвіднесення результатів експерименту з поставленими завданнями, коригування запропонованих змісту, форм і методів підготовки вчителя початкової школи відповідно до кінцевих результатів.

Здійснено відбір та модифікацію методик проведення формувального експерименту, а саме: для оцінки мотивації до досягнення мети – методика Т.Елерса, статистичної обробки результатів – методика t-критерію розподілу Стюдента. Розроблено авторську методику оцінювання рівнів готовності майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу, яка включає запитальники, тестові завдання різного типу, створення навчальних моделей та структурно-логічних схем.

Аналіз та узагальнення результатів формувального експерименту дали змогу констатувати, що в студентів експериментальної та контрольної груп переважають продуктивний і творчий рівні готовності майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу. Так, в експериментальній групі відбулося зменшення кількості студентів, що мали репродуктивний рівень готовності на 26,84% та збільшення кількості студентів, що досягли продуктивного і творчого рівнів, відповідно на 11,66% та 15,18%. У студентів контрольної групи не відбулося суттєвих змін: на творчому рівні готовності кількість студентів збільшилась на 2,33%; на продуктивному рівні – 4,22%; на репродуктивному рівні зменшилась на 6,55% (таблиця 1).

Таблиця 1

Динаміка рівнів сформованості готовності майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу контрольної та експериментальної груп (у %)

Рівні готовності студентів	Кількісні показники сформованості готовності в контрольних і експериментальних групах					
	Контрольна група			Експериментальна група		
	На початку експерименту	Після експерименту	Динаміка	На початку експерименту	Після експерименту	Динаміка
Творчий	4,01	6,34	+2,33	5,2	20,38	+15,18
Продуктивний	45,62	49,84	+4,22	48,4	60,06	+11,66
Репродуктивний	50,37	43,82	- 6,55	46,4	19,56	-26,84

Результати експериментальної роботи було перевірено за допомогою статистичної методики t-критерію розподілу Стюдента. Динаміку рівнів готовності майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу контрольних і експериментальних груп подано на рис.1.

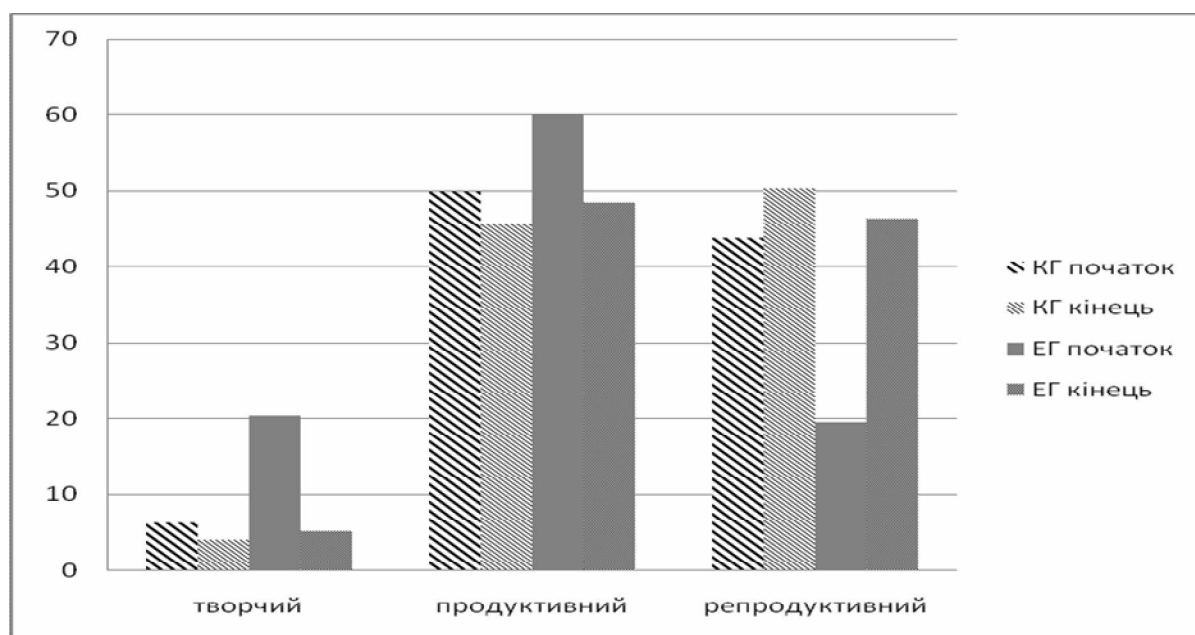

Рис.1. Порівняльні дані рівнів готовності майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу (у %).

Результати експерименту засвідчили позитивну динаміку у розвитку готовності майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу у процесі вивчення природознавства в експериментальних групах у порівнянні з контрольними.

ВИСНОВКИ

1. Вивчення сучасного стану підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу у педагогічній теорії та практичній діяльності вищих навчальних закладів підтвердило актуальність теми дослідження. Зроблено висновок, що готовність майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу у процесі вивчення природознавства є обов'язковою складовою їхньої професійної компетентності.

Теоретичний аналіз наукового тезаурусу досліджуваної проблеми дозволив уточнити сутнісний зміст базових понять. Феномен цілісної картини світу молодшого школяра розглядається як динамічне відображення у свідомості дитини єдності духовного і матеріального буття, що формується на основі безпосереднього і опосередкованого сприйняття дійсності у процесі пізнавальної діяльності, представлене системою знань, уявлень, емоцій, почуттів, цінностей, смислів про навколишній світ та місце людини в ньому. Готовність майбутнього вчителя до формування в учнів цілісної картини світу у дослідженні визначено як інтегративне особистісне утворення, що включає сформований цілісний науковий світогляд (систему цінностей, природничі і соціо-гуманітарні знання) студента та методичні уміння і навички, що дозволяють формувати в учнів цілісну картину світу.

2. Обґрунтовано структуру готовності майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу, змістовно охарактеризовано її компоненти: аксіологічний (наявність у студентів ціннісно-мотиваційного ставлення до формування в учнів цілісної картини світу, спрямованість щодо дотримання норм етичного, духовно-морального ставлення до навколишнього світу), змістовий (система знань про сутність та специфіку цілісної картини світу молодшого школяра, педагогічні технології формування в учнів цілісної картини світу), процесуальний (знання алгоритмів упровадження; планування реалізації педагогічних технологій формування в учнів цілісної картини світу у процесі вивчення природознавства, сформованість інформаційних, дослідницьких та проектних умінь) та рефлексивний (аналіз результатів діяльності, самоаналіз, сформованість діагностичних умінь, корекція власної педагогічної діяльності щодо формування в учнів цілісної картини світу). Визначено критерії (ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, корекційно-рефлексивний) та показники готовності вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу. На основі системи означених критеріїв та показників обґрунтовано рівні сформованості готовності вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу у процесі вивчення природознавства: репродуктивний, продуктивний, творчий.

3. Обґрунтовано, що підготовка вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу у процесі вивчення природознавства має базуватися як на загально дидактичних принципах, так і принципах світоглядної освіти, цілісної природничо-наукової освіти. Розроблено зміст підготовки вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу в процесі вивчення природознавства в умовах вищого навчального закладу I-II рівнів

акредитації, що включає природничо-наукову, філософську, психолого-педагогічну і методичну складові. Зроблено висновок, що підготовка майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу має відбуватися поетапно: пропедевтична робота здійснюватися на базі циклу дисциплін загальноосвітньої підготовки; основна робота – природничо-наукової підготовки («Основи початкового курсу природознавства», «Основи екології»), професійної та практичної підготовки («Вступ до спеціальності», «Педагогіка», «Методика навчання природознавства», ««Людина і світ» з методикою навчання») та практики (навчальної з основ природознавства і краєзнавства, педагогічної).

Встановлено, що найбільш ефективними методами навчання, що забезпечують підготовку майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини у процесі вивчення природознавства є вирішення проблемних завдань, виконання проект-завдання, ділових ігор, тренінгів, кейсів, індивідуальних навчально-дослідницьких завдань, моделювання уроків та виховних заходів.

Зроблено висновок, що такі форми навчальної діяльності, як дослідницькі проекти, круглі столи, наукові конференції, світоглядні дискусії, краєзнавчо-природничі екскурсії, робота у студентському науковому товаристві, предметні гуртки, зустрічі з відомими науковцями, забезпечують належну мотивацію навчальної діяльності студентів, активізують їхню пізнавальну діяльність, розвивають критичне мислення, формують науковий світогляд. Встановлено, що впровадження в освітній процес запропонованих змісту, форм і методів підготовки вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу в процесі вивчення природознавства має відбуватись послідовно і включати взаємопов'язані та взаємообумовлені етапи: діагностувальний, змістово-процесуальний, оцінювально-корекційний.

4. Розроблено і впроваджено навчально-методичні матеріали для підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу, що охоплюють: програми навчальних дисциплін «Основи початкового курсу природознавства», «Методика навчання природознавства», зміст яких був доповнений змістовими модулями «Наукові концепції виникнення Всесвіту і життя на Землі. Просторова і часова впорядкованість живої природи», «Світоглядна освіта та її принципи», «Педагогічні технології формування в учнів цілісної картини світу»; навчально-методичний комплекс «Методика формування цілісної картини світу в учнів початкових класів» (програма навчального курсу «Методика формування цілісної картини світу в учнів початкових класів», навчальний посібник «Методичні рекомендації для вчителів початкової школи щодо формування в учнів цілісної картини світу»); навчальні посібники «Основи здоров'я. 1 клас», «Природознавство. 3 клас» та «Основи здоров'я. 3 клас» для вчителів та учнів початкових класів.

Аналіз результатів експерименту показав позитивну динаміку переходу від одного рівня до іншого з певними якісними змінами в аксіологічному, змістовому, процесуальному та рефлексивному компонентах готовності майбутніх учителів

початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу, що засвідчує про дієвість і можливість подальшого застосування запропонованих нами змісту, форм і методів підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми. Подальшого дослідження потребують такі важливі проблеми: порівняльно-педагогічний аналіз досвіду підготовки майбутнього вчителя до здійснення світоглядно-виховної роботи в початковій школі у європейських та північно-американських країнах; формування світоглядної культури майбутнього вчителя початкової школи у процесі вивчення гуманітарних дисциплін; система забезпечення якості професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Хитра З. М. Проблема підготовки вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу / З. М. Хитра // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми : СумДПУ ім. М. С. Макаренка, 2011. – С. 453 – 462.
2. Хитра З. М. Сутність сучасних наукових підходів щодо підготовки майбутніх учителів до формування в учнів цілісної картини світу / З. М. Хитра // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми : СумДПУ ім. М. С. Макаренка, 2012. – № 5 (23). – С. 393 – 401.
3. Хитра З. М. Педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу / З. М. Хитра // Проблеми сучасної педагогічної освіти : зб. статей. – Ялта, РВВ КГУ, 2012. – Вип. 37. – Ч. 2. – С. 256 – 264.
4. Хитра З. М. Інтегративний підхід у процесі підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу / З. М. Хитра // Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка : зб. наук. пр. / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка; ред. кол.: В. О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, О. В. Безпалько. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. – №. 19. – С. 74 – 77.
5. Хитра З. М. Реалізація компетентнісного підходу у процесі підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу / З. М. Хитра // Проблеми сучасної педагогічної освіти : зб. статей. – Ялта, РВВ КГУ, 2013. – Вип. 39. – Ч. I. – С. 104 – 110.
6. Хитра З. М. Генеза проблеми формування в учнів цілісної картини світу в початковій школі (90-ті роки ХХ століття – початок ХХІ століття) / З. М. Хитра // Проблеми сучасної педагогічної освіти : зб. статей. – Ялта, РВВ КГУ, 2013. – Вип. 41. – Ч. 5. – С. 311 – 318.
7. Хитрая З. М. Технологическая модель подготовки будущего учителя к формированию в младших школьников целостной картины мира / З. М. Хитрая // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. – 2013. – № 12 (59). – С. 300 – 305.

8. Хитрая З. М. Структура готовности будущего учителя начальной школы к формированию у младших школьников целостной картины мира / З. М. Хитрая // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. – 2014. – № 8 (67). – С. 308 – 312.

9. Хитра З. М. Критерії та рівні готовності майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу / З. М. Хитра // Проблеми сучасної педагогічної освіти : зб. статей. – Ялта, РВВ КГУ, 2014. – Вип. 45.– Ч. 4.– С. 291 – 298.

10.Хитра З. М. Проблема формування світоглядних орієнтирів сучасного вчителя початкової школи / З. М. Хитра // Професійна адаптація молодого вчителя в умовах змін ціннісної парадигми суспільства : матеріали Всеукр. науково-практичної конференції / [ред. кол.: В. О. Огнев'юк, І. А. Зязюн та ін.]. – К.: Київськ. ун-т ім. Бориса Грінченка, 2010. – С. 93 – 96.

11.Хитра З. М. Підготовка вчителя початкової школи до формування цілісної картини світу молодшого школяра: філософський аспект / З. М. Хитра // Освітологія – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти: матер. Всеукр. наук-практ. конф., 15 груд. 2010 р. / МОН України, НАНН України, Київ.ун-т ім. Б.Грінченка та ін. / За заг. ред. Огнев'юка В.О. [редкол.: В.О. Огнев'юк та ін.]. – К.: Київ. ун –т ім. Б. Грінченка, 2010. – С. 156 –161.

12.Хитра З. М. Формування наукової картини світу в майбутніх учителів початкової школи на основі акмеологічного підходу / З. М. Хитра // Акмеологія – наука ХХІ століття : матер. III Міжнар. наук.-практ. конфер. / заг. ред. В. О. Огнев'юка. – К.: Київськ. ун –т імені Бориса Грінченка, 2011. – С. 159 – 164.

13.Хитра З. М. Полікультурна освіта як засіб розвитку у молодших школярів цілісної картини світу / З. М. Хитра // Людські цінності і толерантність у сучасному світі: міжконтинентальний діалог інтелектуалів: матер. Міжнар. наук.-практ. конфер. / заг. ред. В.О. Огнев'юка. – К.: Київ. ун –т ім. Б. Грінченка, 2011. – С. 265 – 268.

14.Хитра З. М. Синергетичний підхід щодо підготовки вчителя до формування в учнів цілісної картини світу / З. М. Хитра // Сучасні стратегії університетської освіти: якісний вимір : матер. Міжнар.наук.-практ.конф. 28-29 березня) / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка та ін.; за заг.ред. В.О. Огнев'юка. – К.: Київ. ун-т. ім. Б. Грінченка, 2012. – С. 968 – 974.

15.Хитра З. М. Проектні технології у професійній підготовці вчителів початкової школи. / З. М. Хитра // Актуальні проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах гуманізації вищої освіти : матер. міжвуз. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 28 лютого 2013 р.)/ [укл. О.Р. Поляновська, С.В. Чернюк]. – Хмельницький : ХмЦНП, 2013. – С. 159 – 160.

16.Хитра З. М. Самоосвітня діяльність майбутніх учителів початкової школи під час вивчення курсу «Природознавство» в умовах кредитно-модульної системи навчання. / З. М. Хитра // Педагогічна освіта у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації: матер. міжвуз. наук.-практ. конф. (Прилуки, 19 грудня 2013 р.). – Прилуки–Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2013. – С. 109 – 110.

17.Хитра З. М. Трансформація ідей К.Д. Ушинського щодо формування в учнів цілісної картини світу в змісті сучасної освіти / З.М.Хитра // Ідеї К.Д. Ушинського в сучасній педагогіці (до 190-річчя від дня народження К. Д. Ушинського) : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. 20-21 лют. 2014 р. / МОН України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка; [редкол.: В. О. Огнев'юк, Л.Л. Хоружа, В.І. Ковальчук]. –К.: Київ.ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. – С. 257 – 268.

18.Хитра З. М. Методична система підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу / З.М.Хитра // Актуальні проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах гуманізації вищої освіти : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 26 лютого 2014 р.)/ [укл. О.Р. Поляновська, А.П. Маримовська, С.В. Чернюк]. – Хмельницький : ХГПА, 2014. – С. 104 – 107.

19.Хитра З. М. Сучасний стан готовності вчителів початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу: аналіз результатів діагностики констатувального експерименту / З.М.Хитра // 1025-річчя історії освіти в Україні: традиції, сучасність та перспективи : зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. / МОН України, НАПН України, Київ. ун-т ім. Б.Грінченка та ін.; за заг. ред. В.О. Огнев'юка.– К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. – С. 145 – 154.

20.Хитра З. М. Основи здоров'я : роб. зошит для 1 кл. загальноосвіт. навч. закл. / З. М. Хитра. – К.: Грамота, 2014. – 56 с.

21. Хитра З. М. Основи здоров'я : роб. зошит для 3 кл. заг. навч. закл. / З. М. Хитра, М. О. Володарська. – К.: Літера ЛТД, 2014. – 48 с.

22. Хитра З. М. Природознавство : роб. зошит для 3 кл. заг. навч. закл. / З. М. Хитра, М. О. Володарська. – К.: Літера ЛТД, 2014. – 64 с.

Хитра З.М. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Київський університет імені Бориса Грінченка, 2015.

Дисертація присвячена проблемі підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації.

Розкрито зміст базових понять дослідження; проаналізовано стан дослідження проблеми формування в учнів початкової школи цілісної картини світу у педагогічній теорії; охарактеризовано особливості підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації. Проаналізовано сучасний стан готовності вчителів початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу; обґрунтовано структуру готовності вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу, що включає аксіологічний, змістовий, процесуальний та рефлексивний компоненти, критерії її сформованості (аксіологічно-мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, корекційно-рефлексивний); визначено зміст, форми і методи

підготовки майбутнього вчителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації. Розроблено програму експериментальної роботи, проаналізовано її результати, визначено перспективи подальшого наукового дослідження з окресленої проблеми. Основні результати дослідження впроваджено у навчально-виховний процес вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації.

Ключові слова: цілісна картина світу молодшого школяра, підготовка учителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу, готовність учителя початкової школи до формування в учнів цілісної картини світу.

Хитрая З.М. Подготовка будущего учителя начальной школы к формированию в учащихся целостной картины мира. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Киевский университет имени Бориса Гринченка, Киев, 2015.

Диссертация посвящена проблеме подготовки будущего учителя начальной школы к формированию в учащихся целостной картины мира в высших учебных заведениях I-II уровней аккредитации. Осуществлена характеристика базовых понятий исследования; проанализирована проблема формирования в учащихся целостной картины мира; выяснено современное состояние подготовки будущего учителя начальной школы к формированию в учащихся целостной картины мира в высших учебных заведениях I-II уровней аккредитации. Обосновано структуру готовности будущего учителя начальной школы к формированию у младших школьников целостной картины мира, которая включает аксиологический, содержательный, процессуальный и рефлексивный компоненты. Предложено комплекс критериев (мотивационно-аксиологический, содержательно-теоретический, операционно-деятельственный и оценочно-рефлексивный), показателей и уровней (репродуктивный, продуктивный и творческий). К показателям мотивационно-аксиологического критерия отнесено: сформированность у студентов мотивационно-ценностного отношения к формированию в учащихся целостной картины мира; осознание значимости формирования в учащихся целостной картины мира; наличие личностно-смысловых ориентиров к формированию в учащихся целостной картины мира. Когнитивный критерий определено через следующие показатели: осведомленность студентов в мировоззренческих концепциях современной науки, сформированность системы знаний о сущности и специфике педагогических технологий формирования в учащихся целостной картины мира; компетентность в теории и практике организации мировоззренческого образования. К показателям операционно-деятельственного критерия отнесено: умения опереждать задания и содержание деятельности по формированию в учащихся целостной картины мира, способность к систематизации и интеграции учебного материала, умение проектировать учебные модели и структурно-логические схемы. Коррекционно-рефлексивный критерий определено через следующие показатели: мониторинг собственной профессиональной деятельности по формированию в учащихся

целостной картины мира, сформированность умения реализовать индивидуальный поход к учащимся в ходе развития их мировоззрения, определение инициативы к формированию в учащихся целостной картины мира.

Определены содержание, формы и методы подготовки будущего учителя начальной школы к формированию в учащихся целостной картины мира. Разработано комплексную диагностическую методику оценивания уровней готовности будущих учителей начальной школы к формированию у младших школьников целостной картины мира. Основные результаты исследования внедрено в учебно-воспитательный процесс высших учебных заведений I-II уровней аккредитации.

Ключевые слова: целостная картина мира младшего школьника, подготовка учителя начальной школы к формированию у младших школьников целостной картины мира, готовность будущего учителя начальной школы к формированию у младших школьников целостной картины мира.

Khitra Z. M. Training of a future primary school teacher to form the holistic world view of primary pupils – Manuscript.

Dissertation for the Candidate Degree of Pedagogical Sciences in specialty 13.00.04. – Theory and methods of professional education. – Borys Grinchenko Kyiv University – Kyiv, 2015.

The dissertation is devoted to the problem of training of the future teachers of a primary school to form the holistic world view of a junior student in higher education institutions of I-II levels of accreditation.

The characteristic of the basic concepts of the study was made; the problem of the formation of holistic world view of a primary school was analyzed; the current state of future primary school teacher training to form the holistic world view of students in higher education institutions of I-II levels of accreditation was studied out. The structure of the readiness of a future primary school teacher to form the holistic world view of students was described, a set of criteria; content, forms and methods of training future teachers of primary school to form the pupils' holistic world view of in higher education institutions of I-II levels of accreditation.

The complex diagnostic technique of evaluating the levels of readiness of primary school teachers to form the pupils' holistic world view was developed. The results of the study were systematized and concluded, their mathematical process was carried out. The main results of a research were implemented in the educational process of high school I-II levels of accreditation.

Key words: the world view, the holistic world view of a primary student, the training of the holistic world view for the future teachers of a primary school, readiness of the future teachers of a primary school to form the holistic world view of primary pupils.